

Mitrovits Miklós

Kádár és Gomulka: az együttműködés problémái (1958–1968)

A lengyel–magyar kapcsolatok igen érdekes korszaka volt az 1956 utáni periódus. A két ország vezetői – Kádár János és Władysław Gomułka – szinte egyszerre, 1956 őszén kerültek hatalomra. Ám fontos hangsúlyozni, hogy a két politikusnak mennyire eltérő körülmények között kellett megkezdenie országlását. Míg Gomułka a lengyel október igazi győztese volt, addig Kádárt – a forradalom elnyomása miatt – gyűlölet övezte itthon és ellenszenv külföldön. De ugyanilyen eltérő volt a két politikus helyzete a hatvanas évek végén is, csak éppen ellenkező előjellel. Gomułka 1970 végén bukott politikusként távozott a párt éléről. Vele ellentétben Kádár útja a terror megszüntetése, a magánélet depolitizálása, az „élni és élni hagyni” mérsékelt politikája irányába mutatott, így a továbbra is zárt és autoriter rendszerét az 1960-as évek végére széles tömegek számára tette elfogadhatóvá. A két ország belpolitikatörténetének ellentétes irányú mozgása, illetve a két ország meghatározó jelleggel bíró sajátosságai megszabták a közös kapcsolatok alakulását, valamint a két ország eltérő külpolitikai mozgásterét és koncepcióit is.

Lengyelország külpolitikáját elsősorban az határozta meg, hogy területi integritását, a határainak sérthetetlenségét csak a Szovjetunió garantálta, ugyanis az ország nyugati határait a Németországi Szövetségi Köztársaság (NSZK) nem ismerte el. Magyarország pedig külpolitikai értelemben a hatvanas évek elejéig meglehetősen elszigetelt ország volt, majd ezután leginkább a belpolitikai és gazdaságpolitikai célok határozták meg a nyugattal való viszonyt. Emellett a két ország, illetve a két vezető viszonya, meglehetősen rossz kezdetet vett, mindezt az 1956-os magyar események eltérő interpretációja jellemezte. Gomułka fenntartásokkal, de elfogadta a Magyarország elleni szovjet katonai intervenciót. Hivatalosan elismerte, sőt politikailag és gazdaságilag is támogatta a Kádár-kormány helyzetének stabilizációját, de – elvi és politikai okokból – folyamatosan a magyar vezetés tudomására hozta, hogy nem ért egyet sem a megtorlással, sem az alkalmazott terrorral, valamint az 1956. októberi események értékelésével sem.

Kádár és Gomulka találkozási és a főbb problémák

1957 novembere és 1968 májusa között összesen 11 kétoldalú hivatalos és nem hivatalos megbeszélést folytatott a két pártvezető egymással. Ezen kívül még számos alkalommal

találkozhattak a különböző nemzetközi fórumokon is. Az 1956-os magyar forradalom és a Nagy Imre-per után újabb vitatott kérdések kerültek napirendre, amelyek gátolták a problémamentes lengyel–magyar politikai viszony kialakulását.

Az egyik kulcskérdés a szocialista tábor egysége volt. 1958 májusában a budapesti lengyel vizit egyik fő témája a jugoszlávokkal való kapcsolat, illetve ezzel kapcsolatban a revizionizmus problémája volt. A lengyel delegáció megpróbált kiállni a jugoszlávok mellett attól tartva, hogy Jugoszlávia újabb kirekesztésével visszatérnek a sztálini idők, de Kádár határozott fellépéssel jelezte, hogy a szocialista tábor nem enged ebben a kérdésben. A jugoszlávok megítélésében nem sikerült közös nevező jutnia a két félnek. A szocialista tábor egységének kérdése mindig is kiemelt helyet foglalt el Gomułka külpolitikájában. E kérdés még élesebben vetődött fel 1963–64-ben a kínaiakhoz való viszony megromlásakor. Sőt, e kérdéssel szorosan összefonódott Hruscsov politikájának megítélése is. Kádár 1964. októberi lengyelországi útján éles vitába keveredett egymással a két vezető. Míg Kádár kimondottan fájalta a szovjet vezető leváltását, Gomułka éppen ellenkezőleg. Varsó szinte mindent a szocialista tábor egységén és az ún. német kérdésen keresztül vizsgált. Szerinte a szocialista egység megbomlása a nyugati világot segíti céljaiban. Ezért keményen kritizálta a szovjet vezetést (Hruscsovot) egyrészt a kínaiakkal folytatott, szakadásig menő értelmetlen vita miatt, másrészt – mert szerinte – az nem értékeli kellően az NSZK atomhatalommá válásának veszélyeit. Mindez pedig oda vezet – érvelésük szerint –, hogy az NSZK elnyeli az NDK-t és Lengyelország nyugati határai védtelenek maradnak. Ezzel szemben Kádár figyelmét nem kötötték le a hidegháború kérdései ily mértékben, és mindennek ellenére érdekelt volt az NSZK-val való gazdasági, majd diplomáciai kapcsolatok felvételében is.

A német-kérdés

Gomułka e kérdésben nem ismert kompromisszumot és ellenezett mindenfajta „külön utas” lépést, kapcsolatfelvételt az NSZK-val mielőtt az elismerné a második világháború utáni határokat és az NDK-t. A lengyel vezető külpolitikája tehát arra irányult, hogy az NDK-t leválassza – amennyire csak lehet – az NSZK-tól és integrálja a szocialista táborba. E célt szolgálta az 1957-es Rapacki-terv, majd az 1964-es Gomułka-terv is. Az NSZK-hoz való viszony kérdésében Kádár és Gomułka több találkozásán (1963, 1967) éles vita bontakozott ki. Az eltérő álláspontok oda vezettek, hogy amikor a magyar kormány 1967 elején fel akarta venni a diplomáciai kapcsolatokat Bonnal, azt a kemény varsói ellenállás miatt le kellett állítani. Sőt a KGST integrációjára is az NDK és az NSZK közötti kapcsolatok

ellensúlyozásaként, vagyis elsősorban a német kettéosztottság fenntartásának egyik eszközeként tekintettek a lengyelek. Úgy vélte, hogy abban az esetben, ha az NDK-t nem sikerül a többi szocialista országgal szoros gazdasági kapcsolatokra bírni, akkor az NSZK-val folytatott bel-német kereskedelem az egyesüléshez vezethet. Ezt az integrációs célt szolgálta az 1967 tavaszán megkötött lengyel–csehszlovák–kelet-német szerződés is. Varsó szerint e három ország integrációja alapozhatja meg a KGST gazdasági integrációját, s ezzel az NDK-t sikerül leválasztani a nyugatnémet „testvérről”.

Magyar részről e kérdések nem tűntek olyan hűsbavágóan fontosnak, ez kiderült a két vezető találkozóiról készült jegyzőkönyvekből. A KGST integrációja is egészen más miatt volt fontos Budapesten. A magyar vezetés egyáltalán nem a német-kérdés látta benne, mint ahogy az NSZK-val való kapcsolatfelvételben sem, hanem az Új Gazdasági Mechanizmus sikerének egy-egy pillérét. Így hiába támogatta Budapest a varsói integrációs tervezetet, nem juthattak közös nevezőre. Ráadásul az 1970 végén, a végre megkötött nyugat-német–lengyel szerződés (majd Gomułka bukása) után Varsónak már nem volt olyan fontos e kérdés.

A lengyel–magyar viszony a legfelsőbb politika szintjén – számos közös érdek ellenére – a legfontosabb kérdésekben nem tudott közös nevezőre jutni e korszakban. Legfőképpen azért, mert a két ország külpolitikai céljait – annak ellenére, hogy azonos politikai és gazdasági szövetségi rendszerbe tartoztak – más-más belpolitikai mozgatórugók irányították.

Összefoglaló a Politikatörténeti Intézet Magyar külpolitika az 1960-as 1970-es években c. tudományos konferenciájának előadásáról (Budapest, 2010. október 28.).